

ПЛАТФОРМА
ПРАВ ЛЮДИНИ

INFORMATION
SECURITY NGO

Методика моніторингу фізичних атак на журналістів та працівників ЗМІ (Індекс фізичної безпеки журналістів України)

- **Моніторинг здійснюється** Національною спілкою журналістів України (членом Міжнародної та Європейської федерацій журналістів) у партнерстві з українськими громадськими організаціями "Інформаційна безпека", Академія української преси, Інститут розвитку регіональної преси, "Платформа прав людини", що реалізують проекти, спрямовані на захист свободи слова.
- **Метою моніторингу** є визначення кількісних та якісних показників поточного рівня фізичної безпеки журналістів та працівників ЗМІ в Україні.
- **Предметом моніторингу** є виявлення та оцінка випадків фізичної агресії по відношенню до журналістів у зв'язку із професійною діяльністю.
- **Об'єктом моніторингу** є випадки, коли журналісти і редакції ЗМІ (а також, у певних випадках, і члени родин¹ журналістів) зазнають фізичного насильства та атак, отримують травми, пошкодження чи знищення обладнання під час виконання професійних журналістських обов'язків внаслідок цілеспрямованого нападу публічної чи приватної особи (осіб). Сюди ж включаються випадки використання сльозогінної речовини, перцевого спрею та інших спеціальних засобів боротьби з масовими заворушеннями, якщо журналіст зазнав серйозних травм або на нього спеціально було спрямовано дію речовини під час виконання ним професійних журналістських обов'язків.²
- **Методи, які застосовуються при проведенні дослідження:**
 1. **Контент-аналіз** інформації з мережі Інтернет, ефіру мовників, інформаційних агентств та друкованих ЗМІ.
 2. **Інтерв'ювання** потерпілих від агресії, представників правоохоронних органів, учасників конфлікту.
 3. **Аналіз документів** та офіційної інформації щодо інцидентів.
 4. **Метод спостереження** – порівняння якісних та кількісних показників за визначений період часу (квартал, півріччя, рік).
- **Визначення та нормативно-правові акти, які використано при складанні параметрів Моніторингу.**
 - Журналістика як вид діяльності постійно розвивається і охоплює оброблену інформацію засобів масової інформації, приватних осіб, а також широкого спектру організацій, які отримують і передають будь-яку інформацію або ідеї як за допомогою інтернету, так і іншими способами, відповідно до права на свободу слова та свободу самовираження, згідно з пунктом 19 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, і таким чином впливають на публічну думку³.
 - «Журналістика – це діяльність, яку веде широке коло осіб, у тому числі професійні журналісти на умовах постійної зайнятості, аналітики, блогери й інші особи, які самостійно публікують інформацію будь-якого типу у друкованих виданнях, мережі Інтернет чи деінде».

¹ Коли насильство та інші протиправні дії проти членів родини журналіста прямо або побічно пов'язані із діяльністю журналіста.

² За основу взято визначення U.S. Press Freedom Tracker (<https://pressfreedomtracker.us/physical-attack/>)

³ Резолюція A/RES/70/162 «Про безпеку журналістів і безкарність злочинів проти журналістів», ухвалена Генеральною Асамблеєю ООН 17 грудня 2015 року.

Генеральна Асамблея ООН також визнала, що «журналістика постійно розвивається і включає здобутки інституцій ЗМІ, окремих осіб і низки організацій, які шукають, одержують або надають інформацію чи ідеї будь-якого типу як онлайн, так і оффлайн і таким чином сприяють суспільному обговоренню». Згідно з Планом дій ООН щодо безпеки журналістів та проблеми безкарності, «захист журналістів не повинен обмежуватися особами, які офіційно визнані журналістами, він поширюється на інших осіб, зокрема, працівників медіа громад і громадянських журналістів та інших осіб, які можуть використовувати нові ЗМІ як засіб звернення до своєї аудиторії»⁴

- «Журналісти» - це особи, які спостерігають та описують події, документують та аналізують події, заяви публічних осіб, політику та будь-які ситуації, які можуть вплинути на суспільство з метою систематизувати таку інформацію, зібрати факти та поінформувати різні прошарки суспільства чи суспільство в цілому. Таке визначення «журналістів» включає усіх медіапрацівників та працівників служби підтримки, а також медіаспільноту та так звану «громадянську журналістику», коли громадяни тимчасово виконують роль журналістів⁵.
- «Журналіст» - творчий працівник, який професійно збирає, одержує, створює і займається підготовкою інформації для засобів масової інформації, виконує редакційно-посадові службові обов'язки в засобі масової інформації (в штаті або на позаштатних засадах) відповідно до професійних назв посад (роботи) журналіста, які зазначаються в Державному класифікаторі професій України.⁶
- «Журналіст» - будь-яка фізична або юридична особа, яка регулярно або професійно задіяна в зборі та публічному поширенні інформації через будь-які засоби масової інформації. «Інформація» – будь-яка констатація факту, думки або ідеї у формі тексту, звуку та/або зображення.⁷
- «Під професійною діяльністю журналіста слід розуміти систематичну діяльність особи, пов'язану із збиранням, одержанням, створенням, поширенням, зберіганням або іншим використанням інформації з метою її поширення на невизначене коло осіб через друковані засоби масової інформації, телерадіоорганізації, інформаційні агентства, мережу Інтернет. Статус журналіста або його належність до засобу масової інформації підтверджується редакційним або службовим посвідченням чи іншим документом, виданим засобом масової інформації, його редакцією або професійною чи творчою спілкою журналістів»⁸.
- «Інформація» - будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді⁹.

NB! Статус «журналіста» залежить не лише від формальних ознак, наявності певних документів, а в першу чергу – від характеру діяльності людини або організації.

➤ Параметри моніторингу.

⁴ Див. пункт 10 Принципів, викладених у Додатку до Рекомендації CM/Rec (2016) 4 Комітету міністрів державам-членам щодо захисту журналістики й безпеки журналістів та інших працівників ЗМІ (Ухвалена Комітетом міністрів 13 квітня 2016 року на 1253-му засіданні постійних представників міністрів) //Збірник документів Ради Європи «Безпека журналістів, 2016, стор. 43

⁵ 4 червня 2012 р. – А/НRC (Human Rights Campaign – Кампанія за права людини /20/17).

⁶ Стаття 1 Закону України «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів».

⁷ Рекомендації Комітету Міністрів РЄ № (2000) 7 «Про право журналістів не розкривати свої джерела інформації».

⁸ Примітка до статті 345-1 Кримінального кодексу України; визначення надано з метою застосування статей 345-1, 171, 347-1, 348-1 Кримінального Кодексу України.

⁹ Стаття 200 Цивільного кодексу України.

ПЛАТФОРМА
ПРАВ ЛЮДИНИ

INFORMATION
SECURITY NGO

До Індексу фізичної безпеки журналістів України за відповідний період включаються випадки застосування фізичної агресії та атак по відношенню до журналіста (редакції ЗМІ) у зв'язку з його професійною діяльністю.

1. Визначення поняття «журналіст» для цілей моніторингу.

В загальному порядку з метою проведення Моніторингу під визначення журналіст підпадають особи, які **мають сукупність наступних ознак:**

1. Фізична особа – штатний або позаштатний журналіст, редактор, оператор, фотокореспондент, ведучий, блогер, дописувач, громадянський журналіст тощо.
2. Особа регулярно або професійно задіяна в зборі (збирає, одержує, створює і займається підготовкою) та поширенні інформації:

«Регулярно» – кількісний показник, що характеризується здійсненням трьох і більше разів на місяць певних дій зі збору та поширення інформації.

«Професійно» – на підставі редакційного посвідчення чи іншого документу, виданого редакцією друкованого засобу масової інформації, мовника, інформаційного агентства, інтернет-видання, професійним та/або творчим об'єднанням журналістів.

3. Поширює свої матеріали або здійснює творчу діяльність в друкованих ЗМІ, в ефірі мовника, в Інтернеті або іншим способом.

В рамках Індексу також фіксуються випадки застосування фізичної агресії (атаки) до редакції ЗМІ, фізичне блокування діяльності редакції.

Редакція – приміщення, де розташовано редакцію мовника, інформаційного агентства, друкованого ЗМІ, інтернет-видання (інформаційний сайт, який регулярно оновлюється, та виконує функцію ЗМІ) та належне їм майно, в т.ч. рухоме, яке використовується при зборі, зберіганні, обробці та поширенні інформації.

Технічні працівники ЗМІ включаються до Моніторингу у випадках, коли стали жертвами нападу у зв'язку із виконанням редакцією або журналістом/творчою групою професійної медійної діяльності.

У випадку, якщо внаслідок агресії постраждали і фізичні особи, і редакція, кожен потерпілий обліковується, як окрема одиниця в показниках Моніторингу.

Консультативна рада Індексу вирішує питання щодо визначення статусу журналіста у конкретному випадку і включення/невключення до Індексу випадків агресії згідно розділу «Порядок внесення кейсів до Індексу» даної Методики, якщо:

- Потерпілий, крім творчої діяльності в ЗМІ та/або діяльності зі збору, редагування та поширення інформації, займається політичною діяльністю на національному чи регіональному рівні; є народним депутатом України або депутатом місцевої ради, є посадовою або службовою особою органів державної влади або місцевого самоврядування.
- До поведінки потерпілого є суттєві зауваження щодо свідомого провокування агресивної реакції щодо себе.

2. Визначення «фізична агресія» для цілей моніторингу.

ПЛАТФОРМА
ПРАВ ЛЮДИНИ

INFORMATION
SECURITY NGO

Для включення випадку до Індексу необхідно, аби під час дослідження було встановлено **одну з наступних ознак** фізичної агресії по відношенню до журналіста¹⁰:

- вбивство або замах на вбивство журналіста та/або його близьких родичів чи членів сім'ї¹¹;
- захоплення або тримання як заручника журналіста, його близьких родичів чи членів сім'ї з метою спонукання цього журналіста вчинити або утриматися від вчинення будь-якої дії як умови звільнення заручника¹²
- заподіяння журналісту різного ступеня тілесних ушкоджень¹³;
- заподіяння потерпілому удару, побоїв або вчинення інших насильницьких дій, які завдали фізичного болю і не спричинили тілесних ушкоджень¹⁴;
- катування журналіста¹⁵;
- умисне знищення або пошкодження майна, що належить журналісту (редакції), його близьким родичам чи членам сім'ї¹⁶;
- фізичне блокування роботи редакції/незаконне перешкоджання звичайній редакційній діяльності.

Для віднесення відповідного випадку до Індексу не вимагається наявності факту внесення події до Єдиного державного реєстру досудових розслідувань. Достатньо встановлення за допомогою методів дослідження ознак відповідних складів злочинів, передбачених Кримінальним кодексом України або факту протизаконного блокування, незаконного перешкоджання роботі редакції.

3. Визначення «у зв'язку із професійною діяльністю» для цілей моніторингу.

Випадок фізичної агресії по відношенню до журналіста (журналістки) включається до Індексу тільки за умови, якщо він відбувся у зв'язку із його (її) професійною діяльністю.

Під професійною діяльністю журналіста слід розуміти систематичну діяльність особи, пов'язану із збиранням, одержанням, створенням, поширенням, зберіганням або іншим використанням інформації з метою її поширення на невизначене коло осіб через друковані засоби масової інформації, телерадіоорганізації, інформаційні агентства, мережу Інтернет¹⁷.

Якщо після використання всіх методів дослідження неможливо припустити, чи відбулась фізична агресія у зв'язку із професійною діяльністю журналіста, рішення щодо включення/не включення до Індексу в порядку, визначеному розділом «Порядок внесення кейсів до Індексу» приймає Консультативна рада Індексу.

➤ Порядок внесення кейсів до Індексу.

Експертна група Індексу.

1. Для моніторингу та аналізу випадків фізичних атак на журналістів (ЗМІ) організації-партнери «Індексу» створюють експертну групу, до складу якої делегують по одному представнику кожної організації.

¹⁰ У разі наявності декількох ознак наслідків фізичної агресії у однієї особи внаслідок однієї атаки випадок обліковується, як один. У разі наявності наслідків фізичної агресії у різних осіб внаслідок однієї атаки випадки обліковуються по кожній особі окремо.

¹¹ В розумінні статті 348-1 Кримінального кодексу України.

¹² В розумінні статті 349-1 Кримінального кодексу України.

¹³ В розумінні статей 121-125 та 345-1 Кримінального кодексу України.

¹⁴ В розумінні статті 126 та 345-1 Кримінального кодексу України.

¹⁵ В розумінні статті 127 Кримінального кодексу України.

¹⁶ В розумінні статті 347-1 Кримінального кодексу України, крім рухомого та нерухомого майна редакції (юридичної особи).

¹⁷ Стаття 345-1 Кримінального кодексу України.

ПЛАТФОРМА
ПРАВ ЛЮДИНИ

INFORMATION
SECURITY NGO

2. Про випадки фізичної атаки можуть повідомляти журналісти, які стали жертвою нападу та які вважають інцидент пов'язаним із їхньою творчою/інформаційною діяльністю. Також, організації-партнери Індексу відстежують інформацію про такі напади в інших джерелах. У випадку виявлення інциденту, який має ознаки фізичної агресії по відношенню до журналіста, представник організації-партнера зв'язується із потерпілим журналістом для з'ясування обставин події та запитує, чи пов'яже журналіст напад зі своєю професійною діяльністю.
3. Для включення кейсу до моніторингу потрібно, щоб це включення підтримали щонайменше 3 (три) з 5 (п'яти) організацій-партнерів (або загальна більшість).
4. Організації-партнери оприлюднюють перелік фактів фізичної агресії проти журналістів в Україні щомісяця.

Консультативна рада Індексу.

1. До аналізу інцидентів: 1) в яких потерпілий суміщає творчу діяльність з політичною, посадовою, бізнес діяльністю; 2) стосовно яких члени експертної групи не змогли досягнути узгодженого рішення про включення/невключення до Індексу, – після голосування Експертною радою Індексу – залучаються медіа-юристи партнерських організацій, які не є членами Експертної групи Індексу, експерти міжнародних правозахисних місій, міжнародних журналістських організацій тощо, коло яких визначає Експертна група Індексу (загалом, не менше трьох осіб для кожного інциденту), – які створюють ad hoc Консультативну раду Індексу.

2. Рішення про включення/невключення інциденту до Індексу приймається простою більшістю голосів Консультативної ради Індексу від складу відповідної ради. У випадку рівного розподілу голосів «за» і «проти» вважається, що Консультативна рада Індексу проголосувала проти включення інциденту.

3. Після голосування Консультативної ради Індексу і наведення ними аргументів кожен із членів Експертної групи може змінити своє волевиявлення щодо відповідного кейсу.

4. Остаточне рішення з включення/невключення кейсу до Індексу приймається простою більшістю голосів від загального складу Консультативної ради та Експертної групи Індексу. У випадку рівного розподілу голосів «за» і «проти» вважається, що підтримано рішення проти включення інциденту.

5. Кейси, які було включено до Індексу за участі Консультативної ради, мають відповідне позначення в публічному звіті із наведенням основних аргументів.

Перегляд рішень про включення кейсів до Індексу.

Розгляд питання про вилучення кейсу з Індексу відбувається в порядку, передбаченому для голосування за участі Консультативної ради, на підставі звернень міжнародних правозахисних та міжнародних медійних/журналістських організацій або 3-х керівників організацій-партнерів Індексу та організації-юридичного партнера Індексу.

Організації-партнери Індексу:

1. Національна спілка журналістів України
2. ГО «Інформаційна безпека»
3. Академія Української преси
4. Інститут розвитку регіональної преси
5. ГО «Платформа прав людини» (юридичний партнер Індексу <http://ppl.org.ua>)

ПЛАТФОРМА
П Р А В Л Ю Д И Н И

INFORMATION
SECURITY NGO

Експертна група:

1. Сергій Томіленко
2. Тетяна Попова
3. Валерій Іванов
4. Людмила Панкратова
5. Олександр Бурмагін

Національна спілка журналістів України та організації – партнери Індексу фізичної безпеки журналістів – закликають колег дотримуватися Кодексу етики українського журналіста. Водночас неетичність роботи журналістів чи ЗМІ не є підставою для невключення інформації до Індексу.